

Samen kom je verder

School en buurt kunnen meer voor elkaar betekenen

Door: Ingrid de Moel & Jochum Deuten

Als school en buurt goed samenwerken kunnen beide daar baat bij hebben. In de praktijk zijn er veel mogelijkheden om die samenwerking te optimaliseren, ook zonder er meer tijd en energie in te steken. Het is vooral een kwestie van 'net even anders'.

Het WRR-rapport *Vertrouwen in de school*¹ wijst er op dat schooluitval kan worden opgevat als maatschappelijke uitval en de oplossing vooral in de buurt moet worden gezocht. Uit onderzoek naar activiteiten gericht op sociale stijging, sociale cohesie en leefbaarheid in de buurt, blijkt dat veel van die activiteiten niet het gewenste effect hebben². Gemeenten en corporaties vestigen daarom hun hoop vaak weer op scholen; dat zij een bijdrage leveren aan het functioneren van een buurt³.

Veel scholen en buurtorganisaties hebben elkaar al gevonden. Zo kennen we lesbrieven over wijkvernieuwing, wijkwebsites met een kinderredactie, voorleesexpressen en cursussen voor ouders op school. Allemaal prachtige initiatieven. Maar werken ze ook? Is er 'hard evidence' voor de meerwaarde van samenwerking? En valt uit de samenwerking meer wederzijds voordeel te halen, zodat het voor iedereen leuker wordt?

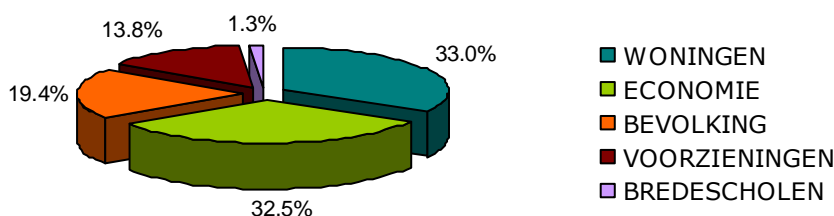
Voorbeelden van samenwerking; lessen over de wijk en de Voorleesexpress

Van juni 2009 tot maart 2010 hebben we samen met enkele basisscholen en buurtorganisaties, waaronder gemeenten, corporaties en welzijnsorganisaties, gekeken naar hun ervaring met samenwerking en hoe deze te optimaliseren. Al doende hebben we ook gezocht naar harde bewijzen voor de effecten van samenwerking. We deden dit mede op initiatief van de SEV, de Kopgroep Maatschappelijk Vastgoed en de Wijkplaats; drie partijen die zich landelijk bezig houden met vernieuwing in wonen, vastgoed en voorzieningen. Inspiratie haalden we uit het gedachtegoed van *Wijken van waarden*⁴; het kansgericht kijken naar buurten en wijken. Ook hebben we dankbaar gebruik gemaakt van de *EffectenArena*⁵; een door de SEV ontwikkeld instrument. In ons achterhoofd hielden we steeds het navolgende schema. In dit document doen we verslag van onze bevindingen.

Visvijver met aantrekkingskracht

Voor verreweg de meeste scholen is de buurt de belangrijkste visvijver voor nieuwe leerlingen en daarmee een belangrijke basis voor haar bestaan; zij heeft belang bij een goed functionerende buurt die aantrekkelijk is voor gezinnen. Voor een deel is de school zelf bepalend voor die aantrekkingskracht. De aanwezigheid van een school is een belangrijk vestigingsargument voor mensen om in een bepaalde wijk te gaan wonen. Dat was ook een belangrijk argument voor projectontwikkelaar Proper Stok om eerst in een school te investeren, alvorens in de Rotterdamse achterstandswijk Katendrecht een serie eengezinswoningen te ontwikkelen⁶. Maar er is meer. Een goede school blijkt mede van invloed te zijn op de de woningwaarde van de omliggende huizen. Volgens onderzoek van ABF⁷ heeft een brede school een positief effect van 1,3% op de huizenprijs. Dat lijkt niet veel, maar als je een corporatie bent met veel woningen in de buurt, kan de extra vastgoedwaarde aardig oplopen. Voor scholen wellicht fijn om te weten dat niet alleen zij en de ouders belang hebben bij een goed functionerende school en bereid zijn daarin te investeren.

Overzicht bepalers van vastgoedwaarde (bron: ABF)

Dezelfde context

Met de leerlingen komt ook de buurt 's morgens de school binnen. Kinderen hebben een voorsprong of juist een leerachterstand, kunnen goed leren of hebben daar moeite mee, en nemen al dan niet kansen of problemen van buiten mee naar school. Buurtgebonden problemen, zoals overlast, gebrek aan speelruimte, weinig cohesie en slechte huisvesting hebben invloed op de ontwikkeling van kinderen. In Nederland is die invloed misschien niet groot maar wel aanwezig, zo blijkt uit recent onderzoek. Er is een kleine, maar wel significante correlatie tussen de buurt waarin een kind opgroeit en zijn leerprestaties op de middelbare school. Ook als je allerlei andere zaken zoals de sociaal-economische situatie thuis en de etnische achtergrond van de gezinnen eruit filtert⁸. Een dergelijke relatie is ook aangetoond in de VS⁹. Waarschijnlijk is die relatie er ook bij basis-scholieren en misschien nog wel sterker omdat basisschool-leerlingen meer dan middelbare scholieren op de buurt zijn aangewezen. Daarom zoeken ouders voor hun kinderen ook een goede buurt om in op te groeien. Kortom school, ouders en andere organisaties in een bepaalde buurt hebben te handelen met dezelfde kansen en problemen. Wellicht kunnen ze elkaar daarbij helpen.

De turbo op het leren

Later we eens wat scherper inzoomen op het onderwijsrendement, de thuissituatie en de buurt. We weten dat de thuissituatie in belangrijke mate bepalend is voor het onderwijsrendement. Als er thuis minder problemen zijn en een eigen plek om huiswerk te maken of je terug te trekken, is er meer ruimte voor het kind zich positief te ontwikkelen. Als (leer)boodschappen van school ook thuis worden ondersteund, komen ze sterker binnen. Met Achter-de-voor-deur-aanpakken, Voorleesexpress en lessen voor ouders op school zien we dat buurtpartners ook de thuissituatie ten positieve proberen te beïnvloeden. Zij vormen daarmee in principe een basis waarmee de inspanning op school beter rendeert. Daarbij komt dat basisschool-leerlingen meer tijd thuis en in de buurt doorbrengen, dan op school. School lijkt vanuit het oogpunt van onderwijsrendement dus zeker belang te hebben bij het welslagen van dergelijke initiatieven¹⁰.

De buurt kan ook op andere wijze het onderwijsrendement positief beïnvloeden. Spelend leren op locatie motiveert meer om te leren en er blijft ook meer feitenkennis hangen dan in vergelijking met regulier onderwijs, zo blijkt uit onderzoek¹¹. Een park, kinderboerderij, supermarkt, monumenten, bedrijven en allerlei maatschappelijke accommodaties en organisaties bieden de mogelijkheid een leerplek buiten het klaslokaal te vinden, die motiveert en een hoger onderwijsrendement op zou kunnen leveren. Onderwijsrendement hoeft overigens niet het enige motief te zijn om meer buiten en op locatie te leren. Dit kan ook vanuit het oogpunt van beweging, gezondheid¹² en street-wisheid.

De kansenmotor

Kinderen leren veel van hun 'peers'; van vrienden of andere mensen die ze veelal thuis, op staat of op school ontmoeten. Welke 'peers' zijn dat? Welke kennis, normen en waarden worden daarbij overgedragen? Recent onderzoek van Matthijs bevestigt dat de sociale codes die je meekrijgt uit je jeugd van invloed zijn op je latere carrière¹³. Maar net dat ene contact

kan maken dat je een andere kant op gaat in het leven¹⁴. Vraag is dan: Is er vanuit huis of in de buurt voldoende gelegenheid iemand te ontmoeten waaraan je je kan optrekken? Zijn er voldoende benaderbare gidsen, voorgangers en voorbeelden? Religieuze organisaties en (sport) scholen kunnen hier een belangrijke rol vervullen. Ook de IMC Weekendschool is een voorbeeld van een interventie die kinderen uit een achterstandsituatie laat kennismaken met andere rolmodellen¹⁵ en zo laat kennismaken met andere sociale codes.

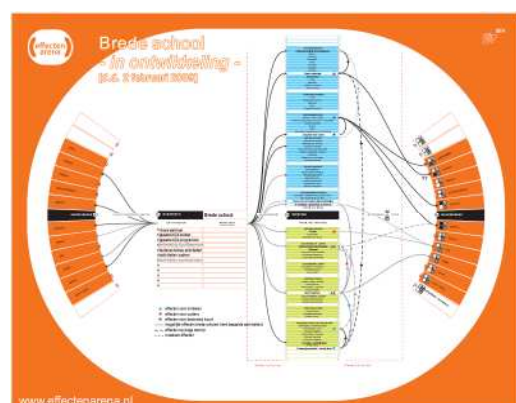
Samenwerking tussen scholen en buurtorganisaties, bieden vooral kinderen in achterstandswijken kansen, die ze anders niet zouden hebben. Zo komen kinderen op een brede school met een uitgebreide activiteitenaanbod meer in aanraking met kunst en cultuur en zijn ze meer gaan bewegen en sporten. Volgens de helft van de brede scholen zijn de ontwikkelingskansen van kinderen toegenomen en op 42% van de brede scholen ziet men een verbetering van de sociale vaardigheden. Dit effect wordt ook verondersteld in een maatschappelijke kostenbaten-analyse van brede scholen in 2007¹⁶. Van de extra inspanning voor een dergelijke brede school kan de buurt weer profiteren door het schoolgebouw open te stellen voor andere gebruikers. Zo vinden kleine initiatieven uit de buurt laagdrempelig onderdak. Vaak is dat een belangrijke voorwaarde om prille initiatieven tot bloei te laten komen. De ontmoeting die de school kan faciliteren kan ook de smeeroilie zijn die maakt dat groepen in de buurt beter met elkaar in contact komen. De publieke familiariteit, zoals Talja Blokland dat zo mooi noemt¹⁷, - het elkaar goed kunnen inschatten – vergroot daarmee. Met meer onderling contact is hinder opeens minder snel overlast en zijn mensen die er anders uitzien minder snel eng. Daar hebben zowel de kinderen als de buurtbewoners baat bij.

Het project 'Schoolmate'¹⁸ van woningcorporatie Woonbron is een initiatief om vanuit school ook de kansen voor volwassenen uit de buurt te vergroten. Op kosten van de woningcorporatie wordt een extra professional aan school toegevoegd die onder meer als taak heeft om de relatie met de buurt vorm te geven. De school biedt het platform en het aangrijpingspunt om mensen in de buurt een stap te laten zetten. En de 'Schoolmate' maakt deze kans ten gelde.

Profijt voor de wijk

Wat van al die initiatieven werkt nu het best? Welke levert het meest op? Een goede buurt is niet zaligmakend voor een kind. Een kind heeft waarschijnlijk meer aan een goede thuissituatie, een goede school en een goede hobbyclub, dan aan een goede buurt of overleg. De wijk op zich maakt maar een klein verschil. Maar omdat de buurt weer van invloed is op de 'peers', op het gezin en op de voorzieningen, is er indirect wel degelijk een relatie. In de bovenstaande punten hebben we die op een aantal dimensies uitgewerkt, maar iedere buurt is weer anders en vraagt wellicht een andere oplossing.

Bij wijze van oefening hebben we tijdens drie workshops in drie verschillende buurten, samen met de betrokken scholen en buurtorganisaties, gekeken naar de mogelijkheden hun samenwerking te optimaliseren. Daarbij gebruik makend van de creativiteitsmethodiek van 'forced fit' en de EffectenArena.

De EffectenArena: een hulpmiddel om de dialoog op gang te brengen.

Sport en gaming

In Leiden Noord¹⁹ was goede ervaring opgedaan met de Wijkolympics. Partijen hadden elkaar gevonden en er waren aantoonbare resultaten geboekt, mede dank zij de energie, vasthoudendheid en het gesleur van de GGD. Maar de subsidie was op en de resultaten (gezondere kinderen, meer sportdeelname) telden niet mee in het afrekensysteem van de school. Einde verhaal of toch niet?

Op basis van de wijkinformatie en de creativiteit van de betrokkenen doemde tijdens de workshop een nieuw concept voor de nieuwbouw op; school, sport en *gaming*. Een school met sport-, speel- en leertoestellen. Kinderen krijgen een pasje met hun persoonlijke leerplan zoals bij een sportclub. Mogelijke effecten zijn meer gezondheid, trots, meer zelfvertrouwen, meer prestatiedrang, betere startkwalificatie ook als je niet zo goed kunt leren, aantrekkelijker school met eigen profiel. Met profijt voor de wijk, de partijen rond school en buurt, partijen rond gezondheid en partijen rond sport. Incasserende partijen die wellicht ook wel willen investeren. Een structurele verankering van wat ooit een sterk, maar tijdelijk project was.

De buitenmeester

In Vlaardingen²⁰ ontstond het idee van een buitenmeester. Een nieuwe functie voor “schoon, heel en veilig”, met een opbouwtaak. Geen beheer, maar buiten opvoeden. Een soort schoolconciërge die de kinderen kent, maar dan voor buiten. Een soort huismeester, maar dan bij school. Een soort tuinman, boswachter, *ranger* voor buiten. Om te leren wat er buiten is te zien en te doen, en hoe je met elkaar om gaat. Voor in de moestuin en in de omgeving van school. Met profijt voor gemeente, school, corporatie, buurt en buurtkinderen.

Uit onderzoek van de SEV blijkt dat huismeesters veel maatschappelijke meerwaarde opleveren²¹. De waarde ontstaat vooral door zichtbare aanwezigheid, aandacht en dingen klein houden. Een recept waar ook de buitenmeester mee zou kunnen werken. Het idee sluit ook aan bij het pleidooi van Micha de Winter, hoogleraar maatschappelijke opvoedingsvraagstukken²², voor experimenten met pedagogische prachtwijken. Het gaat hier ook om binding vóór de voordeur. Het past eveneens bij de bevindingen uit het eerder genoemde onderzoek naar het effect van activiteiten voor de wijk²³. Vooralsnog een ijzersterk idee dus.

Doorgeefwinkel

In Vlaardingen ontstond ook het idee van een doorgeefwinkel. Als contextrijke leerplek, maar ook ten behoeve van de buurtbewoners die elke maand van een klein inkomen moeten zien rond te komen. Van oude spullen en materialen, iets leren maken door het op te pimpen of nieuw vorm te geven. Op deze leerwerkplek leer je rekenen, presenteren en communiceren. En je leert met elkaar en

voor elkaar te werken. Ruimhartigheid, gecombineerd met zakelijke creativiteit.

Pipi Langkoushuis

Maar het meest ontwrichtende idee in Vlaardingen was wel die van het Pipi Langkous huis. Waar kinderen echt ruimte krijgen om te leren. Het oude, afgeschreven schoolgebouw mogen ze helemaal oppimpen tot een ruimte waar ze zich thuis voelen, al wordt het een Villa Kakelbond. Zo'n kans krijg je nergens en je leert er ontzettend veel van. Een ontwrichtend idee omdat er al plannen lagen voor nieuwbouw. Pedagogische gezien sluit het goed aan bij het gedachtegoed van het duurzaam opvoeden en ontwikkelen²⁴.

Ouderkamer

In Vlashof in Tilburg²⁵ bestond al een oudertafel en er was al een goed en uitgebreid zorgnetwerk. De problemen in de wijk waren groot. Aan tafel ontstond het idee om van de oudertafel een ouderkamer te maken en het zorgnetwerk meer vanuit school te laten werken. Voortbouwend op het bestaande, maar net even anders, met mogelijk meer effect.

Meer buurten over effectiviteit inzet

Verschillende oplossingen voor verschillende buurten, aansluitend op hetgeen er al is en gebruikmakend van de kracht van de partijen. Het was geen eenvoudige opgave scholen en buurtorganisaties te vinden die samen met elkaar en met ons wilde kijken hoe zij hun samenwerking konden optimaliseren. Er was altijd wel wat. De scholen waren voor ons het moeilijkst te bereiken (te druk, we doen al zoveel, we kunnen er niets meer bij hebben). Wat ons in onze zoektocht vooral op viel was dat de gesprekken tussen partijen meestal gaat over acties, tijd en geld en niet over wat het op moet leveren: niet over (liefst bewezen) effecten en rendementen. Ook in de literatuur en via onze contacten in het onderwijs hebben we hier bar weinig over gevonden, terwijl er toch heel wat wordt geïnvesteerd in scholen, schoolgebouwen en achterstandswijken, met als doel de kinderen en de buurt vooruit te helpen.

Om de drempel voor deelname te verlagen, hebben we de Proeftuin School & Buurt, aanvankelijk bedoeld om al doende van elkaar te leren en bewijzen te verzamelen²⁶, gereduceerd tot een bijeenkomst van een halve dag met als doel om het gedachtegoed van wijken van waarde en het instrument EffectenArena over te brengen. Dat was nuttig en goed en leverde inhoudelijk interessante inzichten op, zo vonden de deelnemers. Hoewel de aanwezigen elkaar vaak wel kenden en samenwerkten was het voor het eerst dat ze op deze manier keken naar de relatie tussen school en de buurt en de mogelijkheden die te optimaliseren. Losse dingen kregen betekenis, belangen werden zichtbaar, relaties verdiept. En passant werden ook zaken gedaan. Dat was op zich al winst.

De toegepaste creativiteitsmethode om ideeën te genereren leidde tot een andere manier van kijken en oplossen, met mogelijk meer rendement voor zowel school als buurt en

daarmee meer kans op een duurzamere samenwerking. Het werken met de EffectenArena hielp om met elkaar scherper te kijken naar het resultaat en de toegevoegde waarde van ieders inbreng²⁷. Ook sociale projecten en maatschappelijke investeringen hebben een verdienmodel: wie investeert en wie incasseert maatschappelijk gezien?

Blij

In Leiden was er maar één van de vier schooldirecteuren naar de bijeenkomst gekomen, maar de andere drie hingen vrij snel daarna aan de telefoon of ze alsnog mee mochten doen. In Vlaardingen had de school spijt dat ze niet met meer mensen waren gekomen. Waarom? Omdat het enorm stimuleert zo *out of the box* eens met elkaar op zoek te gaan naar acties die daadwerkelijk bijdragen aan de buurt. Tenslotte zaten we met allemaal maatschappelijke betrokken professionals om tafel en ook gewoon het liefst zinvol bezig zijn en effectief hun tijd willen besteden. Daar worden we uiteindelijk allemaal blij van en niet op de laatste plaats de kinderen uit de buurt.

Voor meer informatie of een workshop:

Ingrid de Moel
De Wijkplaats; vernieuwers in maatschappelijk vastgoed
telefoon 06-52310845 of ingrid@wijkplaats.nu

Jochum Deuten
Quattro-advies en experimentbegeleider bij de SEV
telefoon 06-47094315 of j.deuten@quattro-advies.nl

Met dank aan:

de Kopgroep Maatschappelijk Vastgoed, de SEV en de Wijkplaats die het mogelijk hebben gemaakt de workshop te ontwikkelen en het proefproject uit te voeren;

De betrokkenen uit Leiden, Vlaardingen en Tilburg voor hun deelname, hun openheid en hun enthousiasme.

De mensen die aanvullende informatie hebben aangeleverd over resultaten van landelijk onderzoek naar de relatie school en buurt.

-
- ¹ Vertrouwen in de school; Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid 2009
- ² Zie onder andere De Sociale cohesie voorbij, Actieve burgers in achterstandswijken; Bas van Stokkem en Nelleke Toenders; 2010.
- ³ Zie onder andere de uitspraken van de heer Schiller, directeur Welzijnstichting Leidsche Rijn, Utrecht in de Volkskrant van 9 mei 2009 en Martien Kromwijk directeur Woonbron in Aedes Magazine nr.24, 2009.
- ⁴ Wijken van waarde benadert de stedelijke vernieuwing niet als kostenvraagstuk maar als vorm van waardecreatie. Zie ook www.wijkenvanwaarde.nl.
- ⁵ Zie www.effectenarena.nl
- ⁶ Zie rapport 'De maatschappelijke effecten van De Rotterdam: geordend en beschouwd', Woonbron/SEV, 2009
- ⁷ Zie artikel in Schooldomein (september 2009) 'Waardevolle interventies in wijken' (http://www.calcasa.nl/uploads/downloads/sd1_waardevolle_interventies_in_wijken.pdf)
- ⁸ Sykes, Brooke (2009) *De buurtcontext en middelbare schoolprestaties in Nederland*, in: Problemen in wijken of probleemwijken?, Van Gorcum.
- ⁹ Opgroeien in achterstandsbuurt levert een 'African-American'-kind een jaar achterstand op wat betreft taalvaardigheid, een belangrijke voorspeller van een succesvolle toekomst; bron: <http://www.pnas.org/content/105/3/845.full> (geraadpleegd op 24 mei 2010)
- ¹⁰ Of dit in de praktijk ook zo werkt hebben we niet kunnen achterhalen (geen onderzoek over gevonden).
- ¹¹ Onderzoek naar de leereffecten van het mobiele stadspel Frequentie 1550; Instituut voor de lerarenopleiding van de Universiteit van Amsterdam en Interfacultair Instituut voor Lerarenopleiding, Onderwijsontwikkeling en Studievoordigheden van de Universiteit Utrecht; 2007
- ¹² Uit onderzoek van de Rijksbouwmeester blijkt dat de luchtkwaliteit van veel basis-scholen ver beneden de maat is, zodanig dat het zelfs invloed heeft op de schoolprestaties van de kinderen.
- ¹³ <http://www.uu.nl/NL/Actueel/Pages/Hoogopgeleideuitarbeidersmilieumaaktmoeilijkcarriere.aspx> (geraadpleegd op 4 mei 2010)
- ¹⁴ Een dergelijk moment werd onlangs nog mooi beschrijven in het wekelijkse NRC-feuilleton van Driss Tafersiti, een pseudoniem van twee auteurs (NRC, 29 april 2010)
- ¹⁵ Zie <http://www.imcweekendschool.nl/> of http://www.kei-centrum.nl/view.cfm?page_id=1897&item_type=project&item_id=373 (beide geraadpleegd 24 mei 2010)
- ¹⁶ Zie http://www.bredeschool.nl/fileadmin/PDF/2007-06-19_OCW_Eindrapport_MKBA_JvL150607.pdf (geraadpleegd 24 mei 2010)
- ¹⁷ Zie voor samenvattende toelichting op dit begrip: <http://www.vrom.nl/pagina.html?id=42357&o=42337> (geraadpleegd op 24 mei 2010)
- ¹⁸ Zie <http://www.youtube.com/user/Woonbronportal#p/a/u/1/bEyXWQsbuUs> (geraadpleegd 24 mei 2010)
- ¹⁹ Bijeenkomst op 26 juni 2009 met school, gemeente, welzijn, bibliotheek en GGD
- ²⁰ Bijeenkomst op 6 oktober 2009 met gemeente, school en corporatie
- ²¹ Zie bijvoorbeeld de SROI-analyse in Praktijkboek Maatschappelijk rendement (2008)
- ²² In Trouw van 7 maart pleit Micha de Winter voor pedagogische prachtwijken, een opvoedkundige aanpak vóór de voordeur en een betere rol van het onderwijs in de wijkaanpak
- ²³ De Sociale cohesie voorbij, Actieve burgers in achterstandswijken; Bas van Stokkem en Nelleke Toenders; 2010
- ²⁴ Zie www.duoo.org
- ²⁵ Bijeenkomst 11 maart 2010 met school, gemeente, corporatie.
- ²⁶ Zie www.kei-centrum.nl/view.cfm?page_id=6064 (geraadpleegd op 24 mei 2010)
- ²⁷ Dit blijkt ook nog na een half jaar uit een gesprek op 8 april 2010 met betrokkenen bij het Jaarprogramma in Leiden